

Polskie spory o kształt demokracji

Mirosława Grabowska

Debata Instytutu Filozofii i Socjologii PAN
Warszawa, 6 grudnia 2017 r.

Różne teoretyczne koncepcje demokracji

➤ Rozumienie demokracji – **demokracja proceduralna**.

Joseph Schumpeter (1883–1950) pracą “Capitalism, Socialism and Democracy” (1942 r., wyd. pol. 1995) zapoczątkował rozumienie demokracji jako procedury:

” metoda demokratyczna jest tym rozwiązaniem instytucjonalnym dochodzenia do decyzji politycznych, w którym jednostki otrzymują moc decydowania poprzez walkę konkurencyjną o głosy wyborców.

➤ Tradycję Schumpeteriańską podjął i rozwinął **Robert Dahl** (1915–2014). Proceduralne i minimalistyczne rozumienie demokracji uzupełnił szeregiem instytucjonalnych warunków, które mają zagwarantować, by wybory były rzeczywiście konkurencyjne, a partycypacja w wyborach pozbawiona ograniczeń i fasadowości.

Dahl sformułował osiem takich warunków:

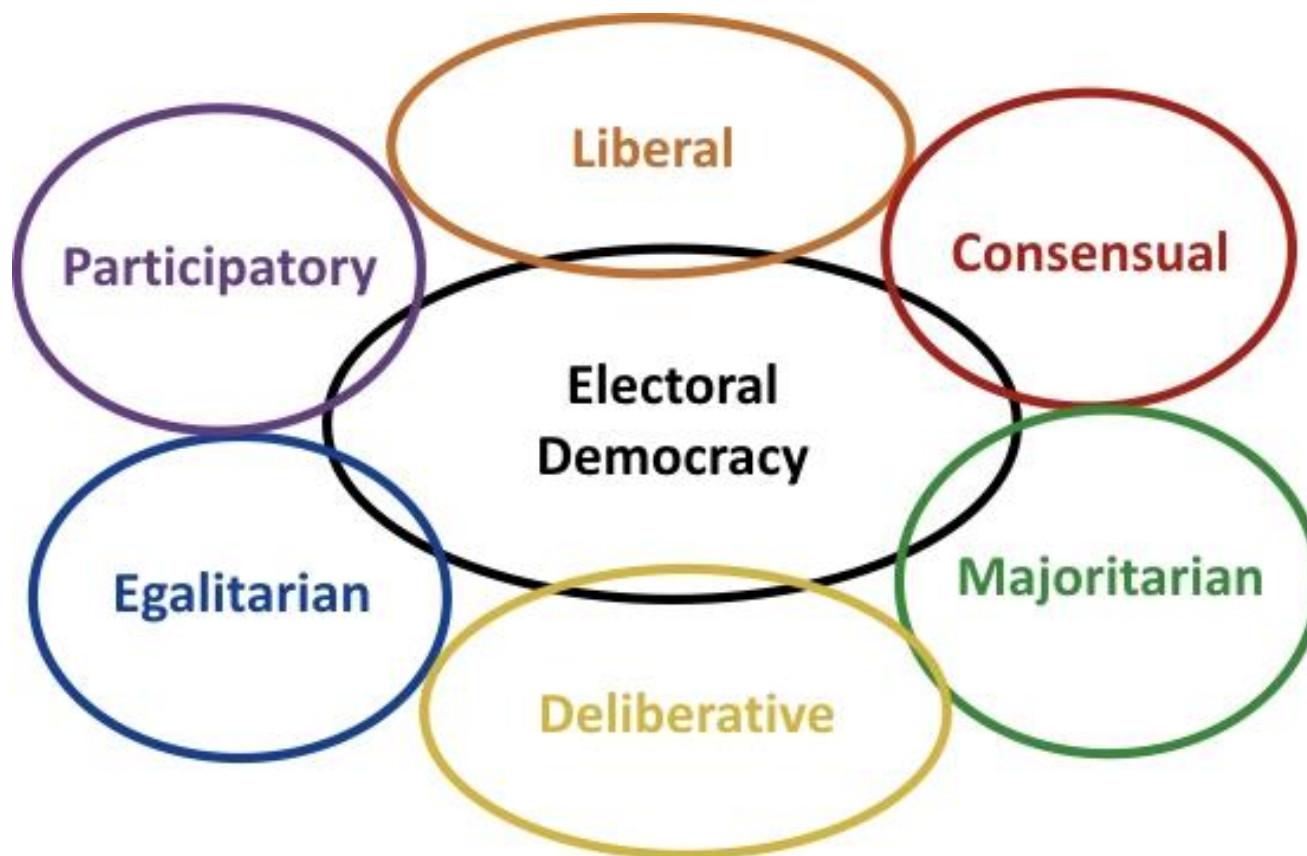
1. Wolność zakładania i przystępowania do organizacji.
2. Wolność wypowiedzi.
3. Prawo do głosowania.
4. Prawo do ubiegania się o urzędy publiczne.
5. Prawo do konkurowania o głosy wyborców przez przywódców politycznych.
6. Istnienie alternatywnych źródeł informacji.
7. Wolne i uczciwe wybory.
8. Uzależnienie instytucji ustalających politykę rządu od głosów wyborców oraz innych sposobów ujawniania preferencji.

- Jednak nawet ta rozszerzona definicja demokracji nie wystarcza, by wyróżnić typ „**demokracji liberalnej**”, która charakteryzuje się szczególną wagą przywiązywaną do ochrony wolności jednostek i grup.

Larry Diamond uzupełnił tę definicję o trzy warunki:

- W **demokracji liberalnej** nie ma tzw. obszarów zarezerwowanych, podlegających władzy wojska lub innych sił, które nie są odpowiedzialne przed elektoratem. Wyklucza to przypadki, gdzie wprawdzie odbywają się wybory, ale rządy znajdują się pod wpływem wojska lub jakiegoś lobby.
- Oprócz wertykalnej kontroli rządzących przez rządzonych – poprzez wybory – **demokracja liberalna** wyróżnia się horyzontalną kontrolą jednych urzędów przez drugie (rządu przez niezależne sądy, parlament, rzecznika praw obywatelskich, urzędy kontroli finansowej etc.).
- **Demokracji liberalnej właściwy jest bardzo szeroki zakres i silne gwarancje pluralizmu.** Kulturalne, etniczne, religijne i inne mniejszości nie są ograniczone w wyrażaniu swoich interesów, posługiwaniu się swoim językiem i zachowaniu własnej kultury.

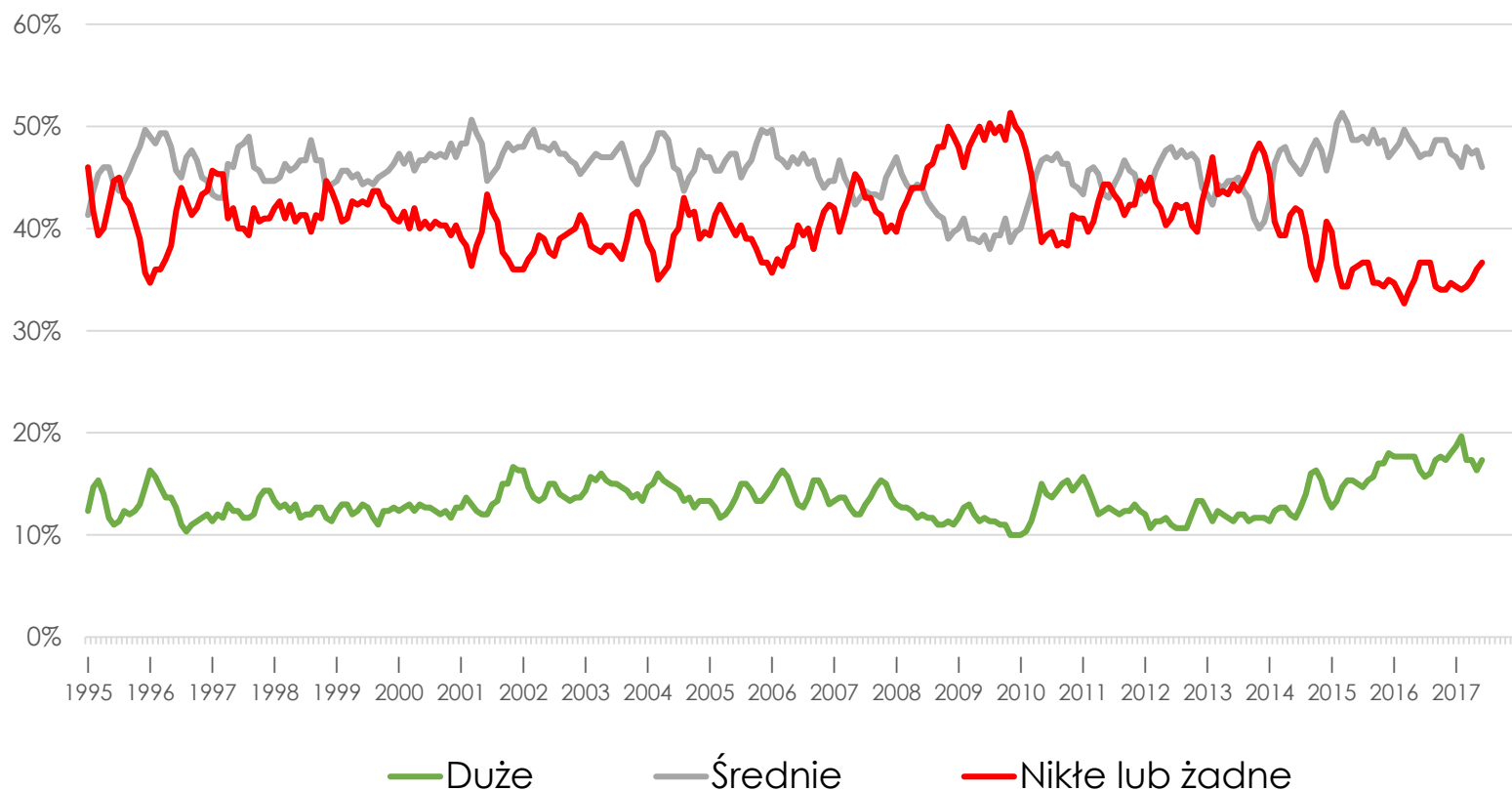
Źródło: Varieties of Democracy Project

Opinia publiczna o sytuacji w Polsce

Zainteresowanie polityką

(TRZYMIESIĘCZNE CENTROWANE ŚREDNIE KROCZĄCE)

Dane CBOS, 1995–2017. Połączono odpowiedzi „bardzo duże” i „duże” oraz „nikłe, niewielkie” i „żadne”

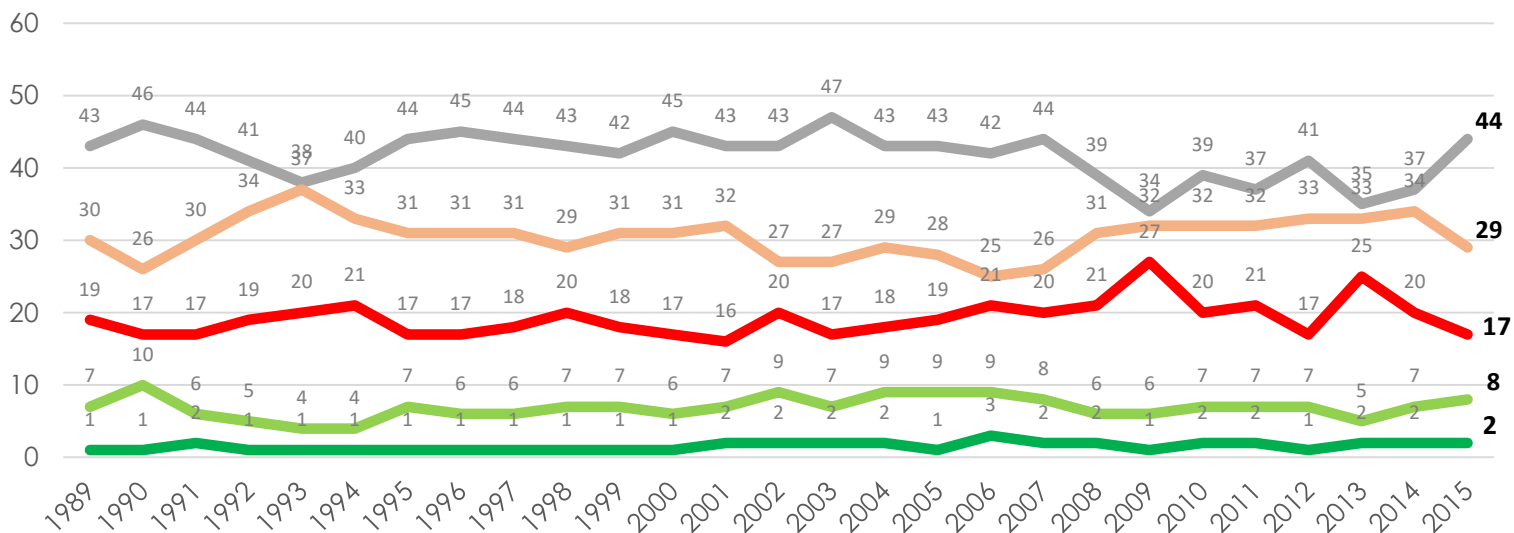

Zainteresowanie polityką młodych ludzi (18–24 lata)

(W PROCENTACH DLA POSZCZEGÓLNYCH LAT)

Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką? Czy jest ono:

- bardzo duże – uważnie (szczegółowo) śledzi Pan(i) prawie wszystko, co się dzieje w polityce
- duże – dość uważnie śledzi Pan(i) to, co się dzieje w polityce
- średnie – śledzi Pan(i) jedynie główne wydarzenia
- nikłe, niewielkie – często umykają Pana(i) uwadze nawet ważne wydarzenia
- żadne – praktycznie Pana(i)q) to nie interesuje

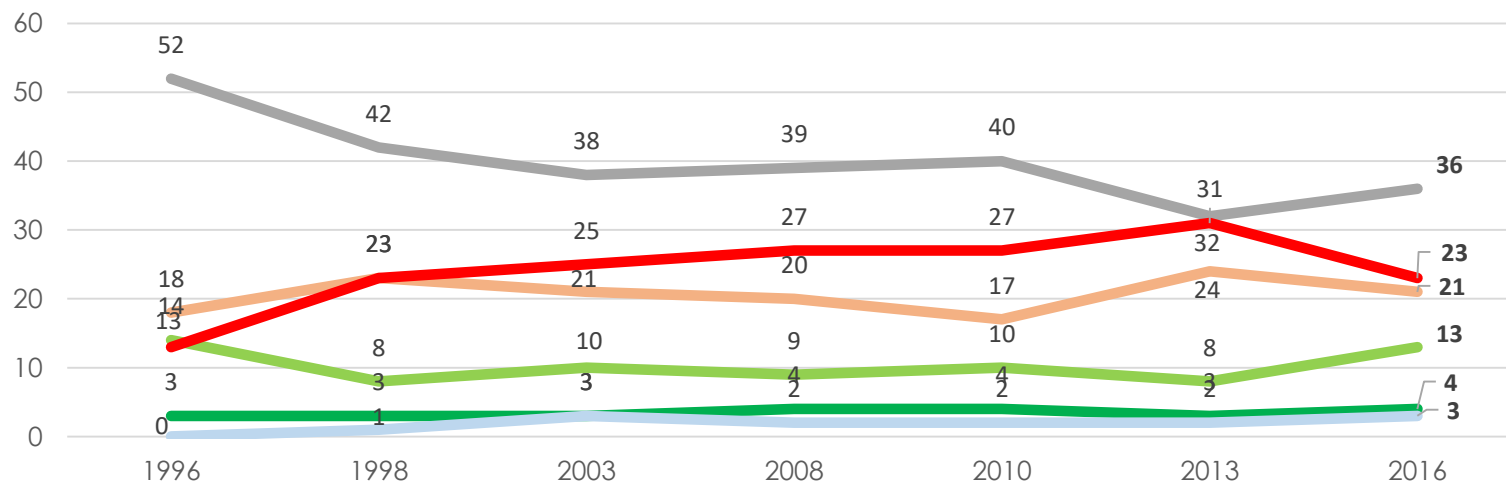

Dane CBOS, 1989–2015. W roku 2015 uwzględniono wyniki od stycznia do września

Zainteresowanie polityką młodzieży szkolnej

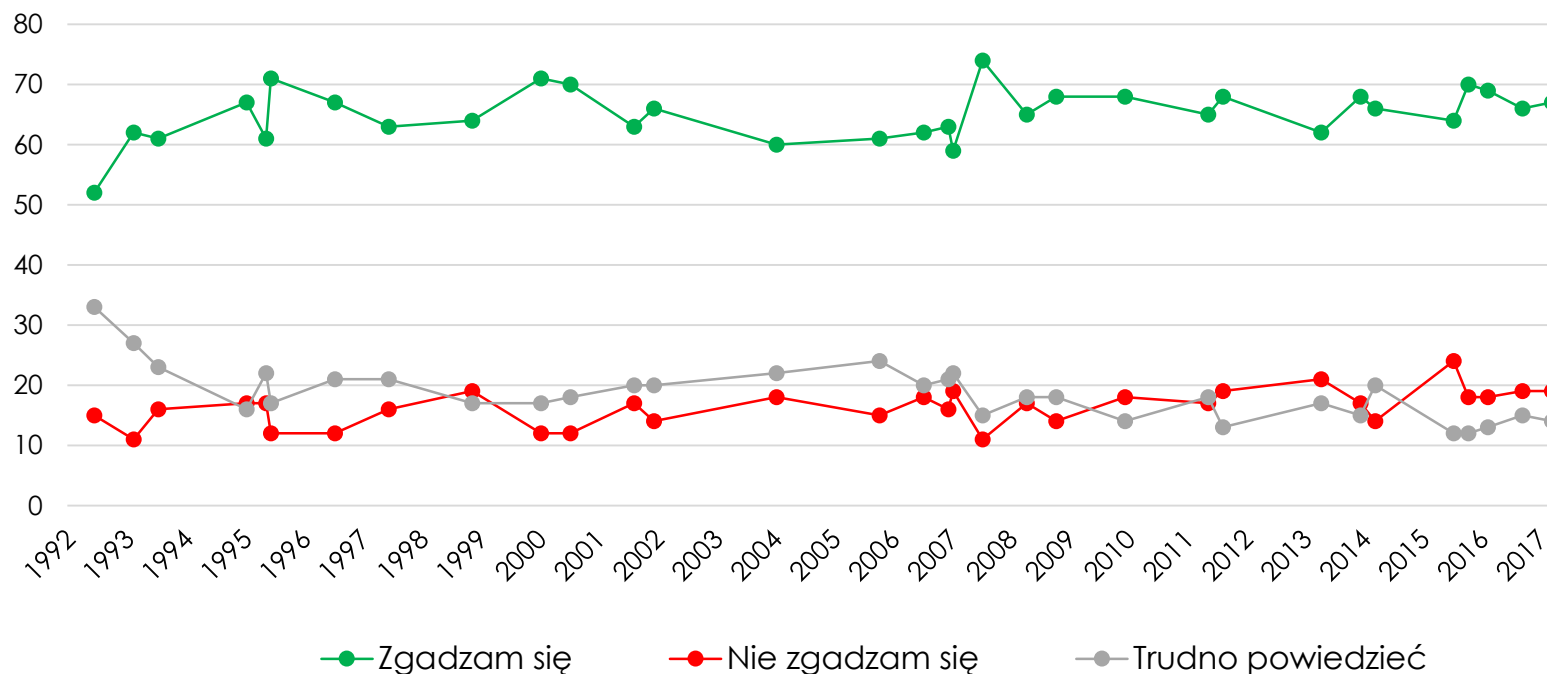
Jak określił(a)byś swoje zainteresowanie polityką?

- Bardzo duże – uważnie, szczególnie śledzę prawie wszystko, co dzieje się w polityce
- Duże – dość uważnie śledzę to, co dzieje się w polityce
- Średnie – śledzę jedynie główne wydarzenia
- Nikłe, niewielkie – często umykają mojej uwadze nawet ważne wydarzenia
- Żadne – praktycznie mnie to nie interesuje
- Określił(a)bym to inaczej

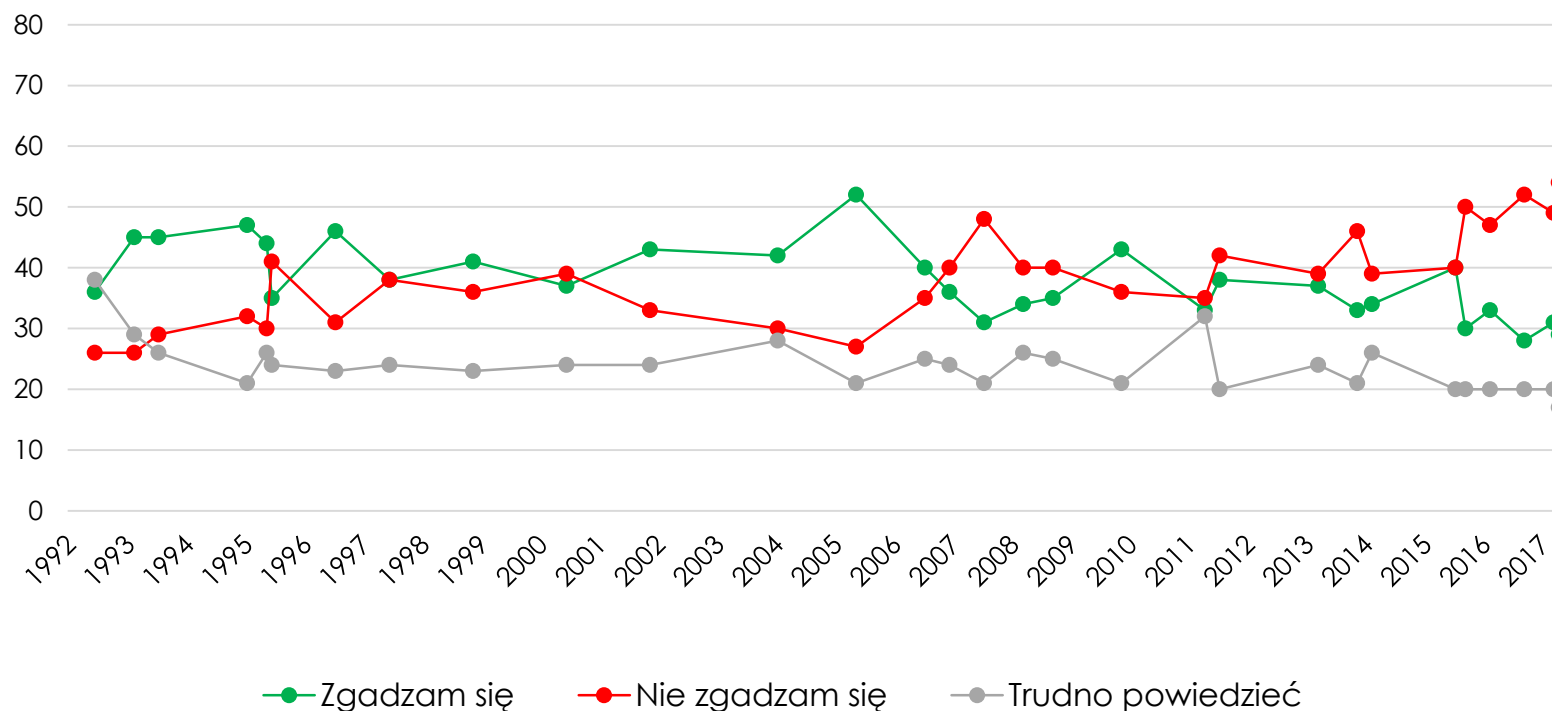
Stosunek do demokracji ogółu społeczeństwa

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że **demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?**

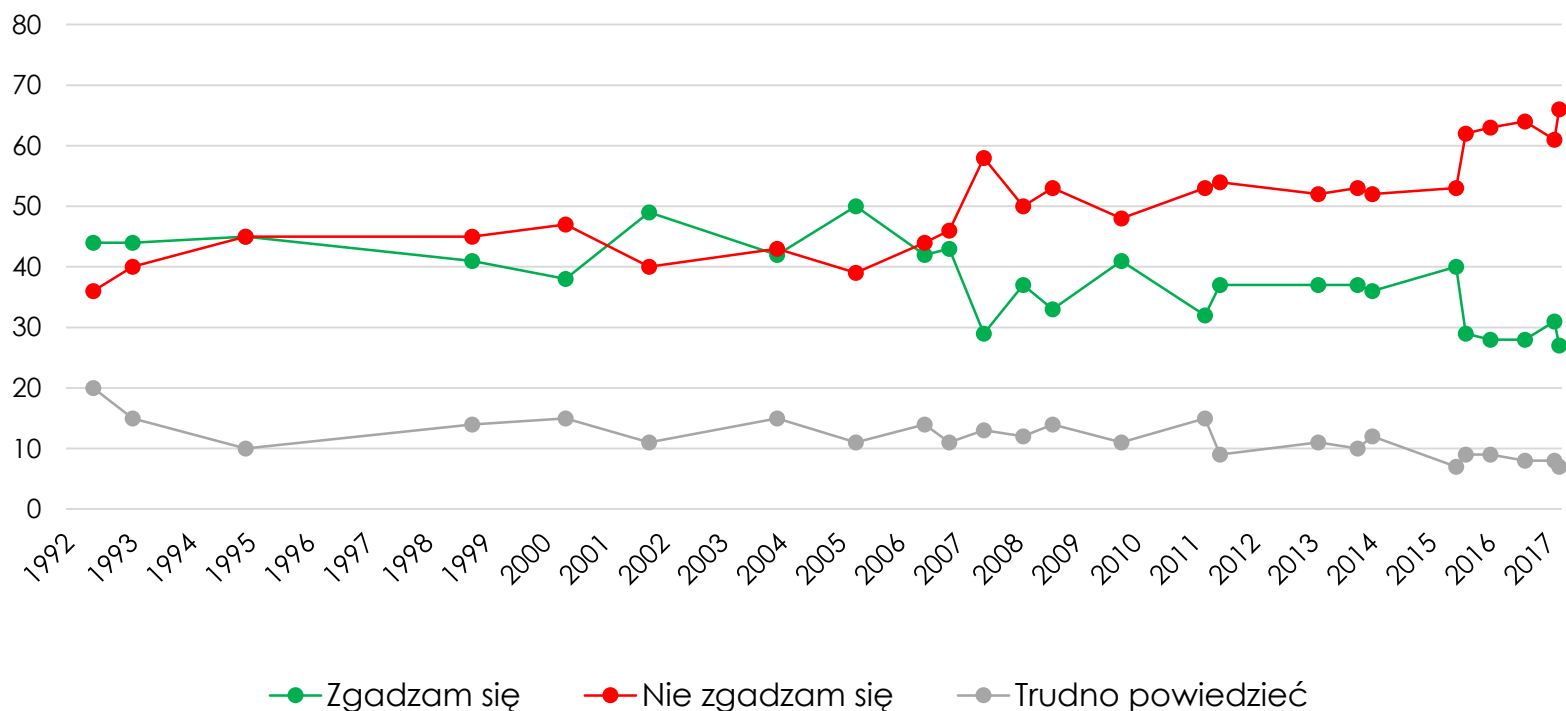

Stosunek do rządów niedemokratycznych ogółu

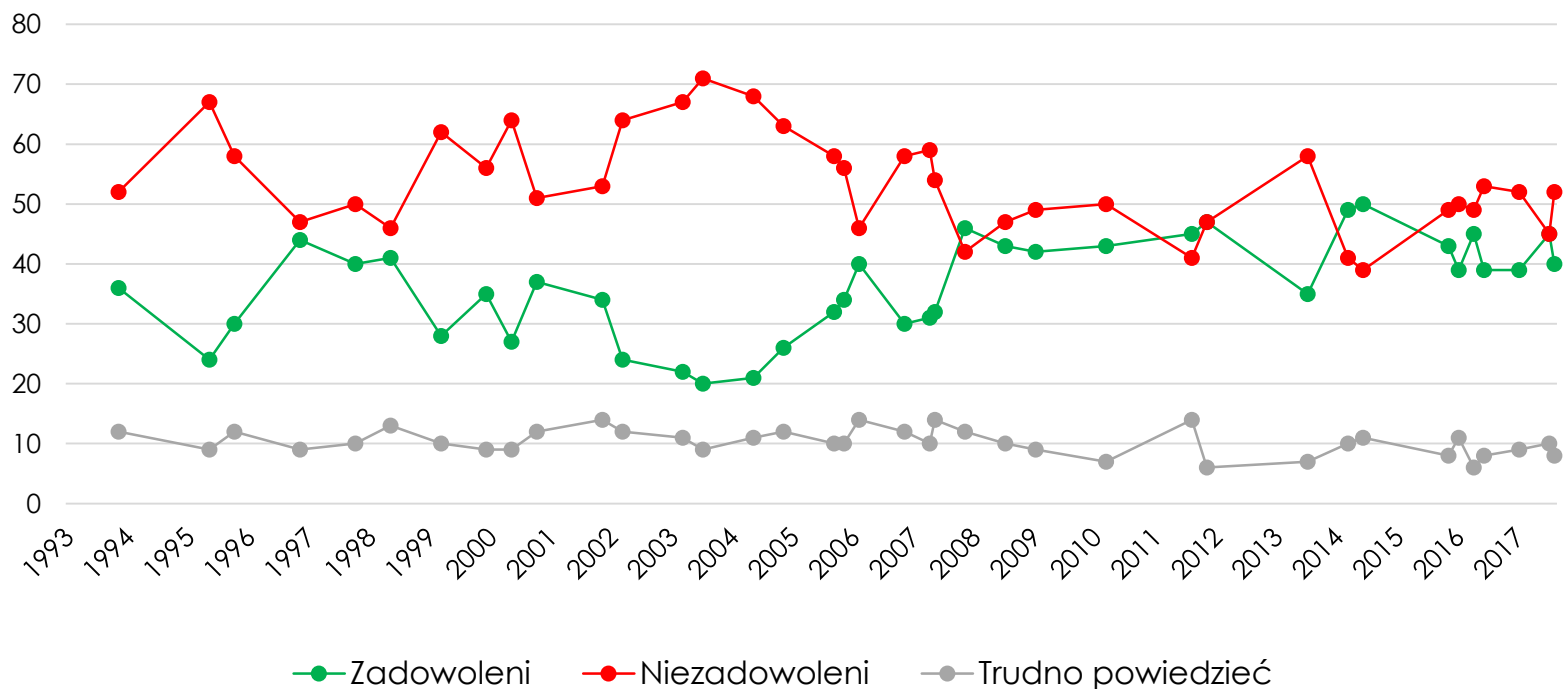
Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że **niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż rządy demokratyczne?**

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że **dla ludzi takich jak Pan(i) nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?**

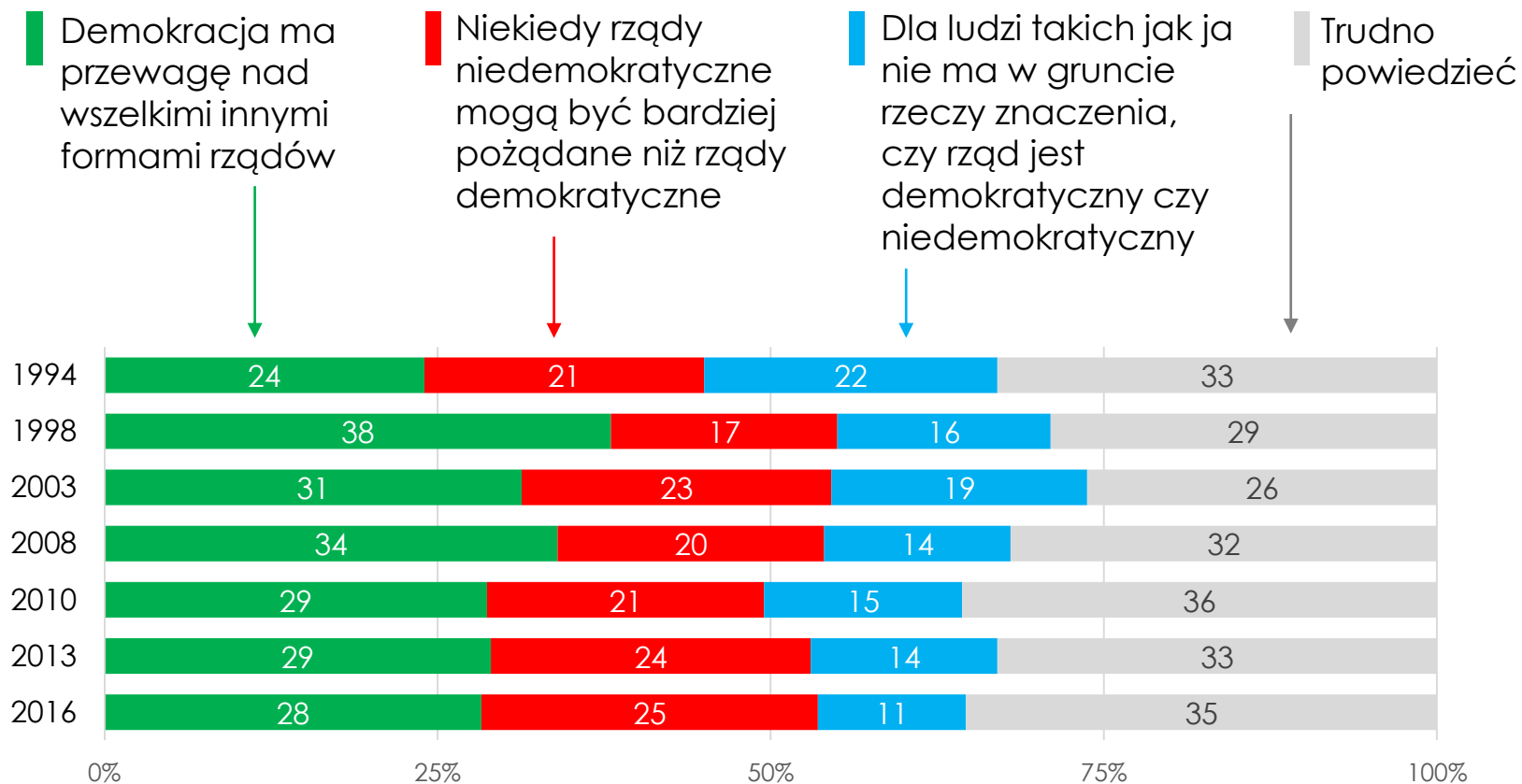

Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce

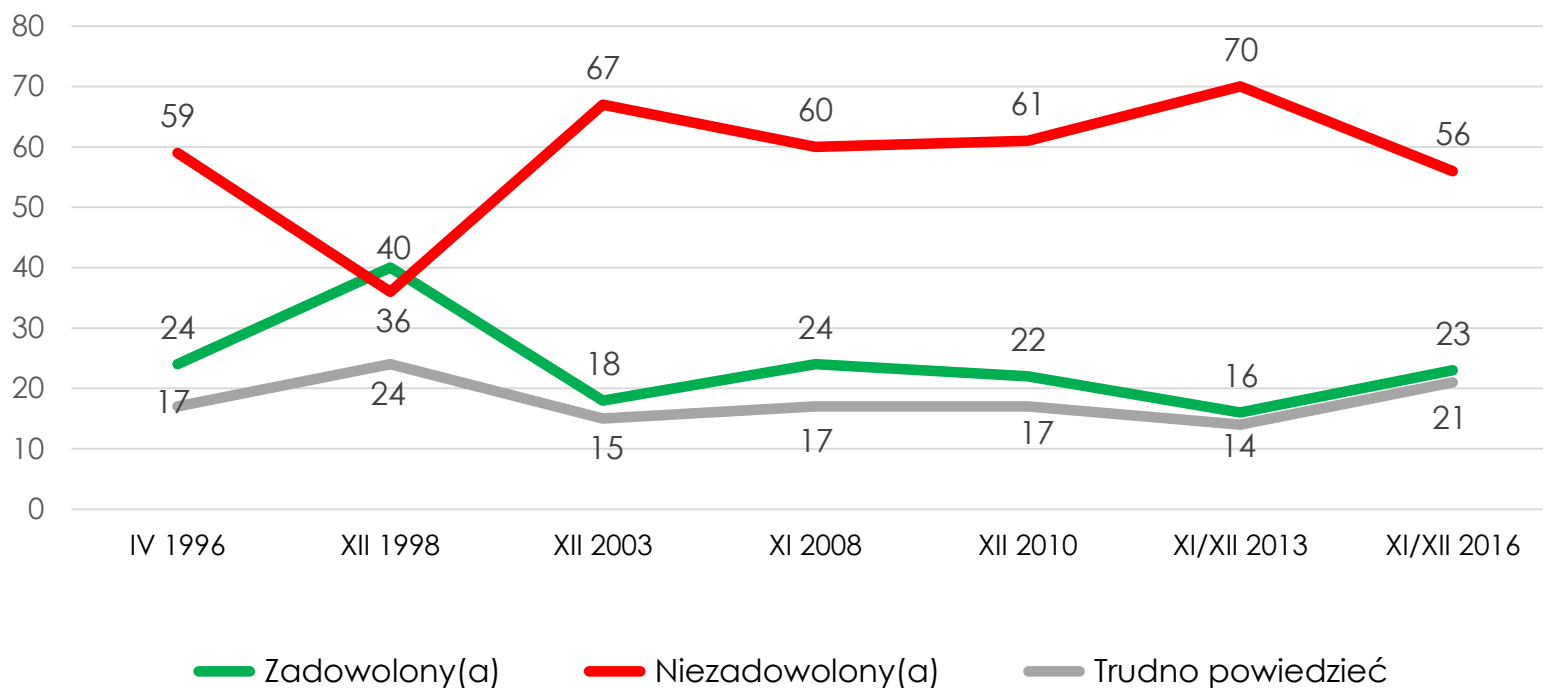
Stosunek młodzieży do demokracji

Które spośród stwierdzeń jest najbliższe Twoim przekonaniom?

Ocena **młodzieży** funkcjonowania demokracji w Polsce

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jesteś zadowolony(a) czy niezadowolony(a) ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju?

Stosunek do funkcjonowania demokracji w Polsce w potencjalnych elektoratach partii politycznych – VII 2013

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	70	28	2
PSL*	48	52	0
SLD*	38	62	0
PiS	28	69	3
Niezamierzający głosować	24	67	9

* Uwaga, niewielka liczebność wyborców tych partii w badanej próbie

Dane CBOS, VII 2013

Stosunek do funkcjonowania demokracji w Polsce w potencjalnych elektoratach partii politycznych – VIII 2017

Elektoraty partyjne określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Ocena funkcjonowania demokracji w Polsce		
	Zadowoleni	Niezadowoleni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PiS	74	18	8
Kukiz'15	40	59	1
PO	17	82	2
Nowoczesna	7	90	3
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	36	53	11
Niezamierzający głosować	22	60	18

Dane CBOS, VIII 2017

(a) Rozumienie demokracji:

Demokracja rozumiana jest **proceduralnie** – powszechne, wolne i uczciwe wybory, prawa i wolności obywatelskie), ale także **substancjalnie** – działalność państwa ukierunkowana na poprawę sytuacji ekonomicznej obywateli i zapewnienie im równego dostępu do cennych dóbr.

O ile demokracja w Polsce zapewnia – zdaniem badanych – standardy wyborcze, swobody obywatelskie, a państwo odpowiada za gospodarkę i troszczy się o dobrobyt obywateli, o tyle deficytowe jest: równość wobec prawa, kontrolowanie działań rządu przez niezawisłe sądy, rządy prawa, ale także równe szanse w dostępie do cennych dóbr i pomoc najgorzej sytuowanym (choć w tych dwóch ostatnich sferach jest lepiej niż było).

(b) Wzrost zaangażowania politycznego:

- utrzymujące się wyższe niż wcześniej deklaracje chęci uczestniczenia w wyborach parlamentarnych;
- wzrost zainteresowania polityką;
- spadek alienacji politycznej (zwiększyło się poczucie reprezentatywności sceny politycznej i obniżył się poziom alienacji politycznej – ubyło badanych dystansujących się od całego spektrum partii), ale wzrost krytycyzmu wobec partii politycznych;
- wzrosła obecność polityki w rozmowach (↓).

(c) Rozmowy o polityce

Na tematy polityczne rozmawiamy dziś nieco częściej niż w roku 2013 i bardziej powszechnie.

Rozmawiamy w domu, w pracy, podczas spotkań towarzyskich;

z członkami rodziny (w 2013 roku 54%, w 2017 – 63%), ale ze znajomi, kolegami, przyjaciółmi rozmawiamy rzadziej (odpowiednio, w 42% i 34%).

W naszym otoczeniu, wśród członków najbliższej rodziny, przyjaciół, znajomych mamy (47%) osoby o nieakceptowanych poglądach i sympatiach politycznych. Kłócimy się na tematy polityczne – 22% ma w swoim otoczeniu osoby pokłócone, obrażone. Dlatego 40% unika celowo podejmowania tematów politycznych nawet z bliskimi (rodzina, przyjaciele).

Wnioski:

1. Kwestionować można spełnienie kryteriów demokracji liberalnej.
2. Po 1989 r. nie zadbano o rozumienie demokracji ani o wychowanie obywatelskie z prawdziwego zdarzenia. To ułatwia podważenie i ograniczanie instytucji demokracji liberalnej.
3. Co robić? Nie ma drogi na skróty.
  - (a) Dlatego w krótkim okresie nie widzę możliwości wygenerowania takich przekonań i postaw, które uruchomiłyby masowy ruch społeczny „na rzecz” demokracji liberalnej.
  - (b) W długim okresie to musi być „praca organiczna”: edukacja + debata publiczna.
4. Zjawiska rozczarowania efektami funkcjonowania demokracji liberalnej mają miejsce nie tylko w społeczeństwie polskim.

➤ Dziękuję za uwagę i zapraszam
na stronę www.cbos.pl